

Vergaderjaar 2014–2015

34 063

Verslag van een werkbezoek aan Berlijn door een delegatie van de commissie Europese Zaken

Nr. 1

VERSLAG VAN EEN WERKBEZOEK VAN EEN DELEGATIE UIT DE COMMISSIE EUROPESE ZAKEN AAN BERLIJN OP 9 EN 10 OKTOBER 2014

Vastgesteld 30 oktober 2014

Op donderdag 9 en vrijdag 10 oktober 2014 bracht een delegatie van vier leden uit de commissie Europese Zaken een werkbezoek aan Berlijn, waaraan de leden Knops (voorzitter, CDA), Verheijen (VVD), Maij (PvdA), Omtzigt (CDA) en delegatiegriffier Van Keulen deelnamen. Het bezoek stond in het teken van een kennismaking met de leden; actualiteit en Europese werkwijze in de Duitse Bondsdag. Daarnaast werden gesprekken gevoerd met Nederlandse ondernemers, journalisten en kunstenaars.

Tijdens het diner op de Nederlandse ambassade; een architectonisch hoogstandje van Rem Koolhaas; werd het belang van de handelsrelatie tussen Nederland en Duitsland benadrukt. Na de Verenigde Staten en Canada is dit de belangrijkste handelsrelatie tussen buurlanden; 160 miljard per jaar. Maar ook op een beleidsterrein als energie zijn Nederland en Duitsland in hoge mate «vernetzt». Belangrijke lopende dossiers zijn, naast de Europese en geopolitieke actualiteit (Oekraïne, bankenunie) de consequenties van de Energiewende, de voorgenomen Tolheffing («Maut») en de maatschappelijke consequenties van asiel- en migratiestromen naar Europa.

De relatie met Frankrijk, die traditioneel de kern vormt van de Duitse Europapolitiek, is niet eenvoudig, maar Frankrijk blijft een belangrijke partner voor Duitsland. Duitsland heeft zijn mondiale rol meer ontwikkeld in de afgelopen jaren; het heeft bijvoorbeeld militairen naar Mali gestuurd en in het bijzonder in de recente crisis in Oekraïne nam het initiatief. Op de Münchener Sicherheitskonferenz in januari heeft de Bondspresident uitgesproken dat Duitsland zich na decennialange terughoudendheid van ontvanger naar beschermer van internationale veiligheid wil omvormen. Een relevante ontwikkeling is nu ook dat Duitsland steeds vaker naar Polen, Spanje en Italië kijkt in een zoektocht naar Europese partners. Binnenslands is het interessant te zien hoe de politieke toekomst, nu de grote coalitie een end op weg is, is te voorzien. Maatschappelijk is er in vergelijking met Nederland een opmerkelijke, maar historisch

verklaarbare weerstand op het thema dataprotectie (op Google Streetview heeft bijvoorbeeld een veel groter aantal mensen dan in Nederland het eigen huis afgeschermd). Ook bestaat in Duitsland maatschappelijke onrust over de vrijhandelsbesprekingen tussen de EU en de Verenigde Staten. De Duitse ideeën ten aanzien van subsidiariteit stemmen in belangrijke mate overeen met de Nederlandse. De Spitzenkandidaten bij de recente verkiezingen voor het Europees parlement in mei 2014 hebben in Duitsland meer aandacht getrokken. De digitale agenda, waarvoor Commissaris Oettinger verantwoordelijk wordt, zal naar verwachting voor Duitsland zelf een belangrijk toekomstdossier worden.

Op Energiegebied is na de kernramp in Fukushima besloten tot de «Atomausstieg». In dat kader is op basis van subsidiering veel geïnvesteerd in duurzame energie vooral elektriciteit uit zon en wind en is het aandeel duurzame stroom enorm gestegen. Dat is geen makkelijk proces, maar er is wel een visionaire doelstelling uitgesproken waar de Duitse regering zich tot nu toe ook consequent aan houdt. Wettelijk is vastgelegd dat Duitsland voor 40–45% hernieuwbare stroom in de stroommix in 2025 en 55–60% in 2035 gaat (vgl Nederland 16% duurzame energie in de energiemix in 2022, wat neer zou kunnen komen op 33–35% duurzame stroom in de stroommix). Men zit inmiddels al op meer dan 25%. Uitdagingen zijn er wat betreft de capaciteit en stabiliteit van het stroomnet, de leveringszekerheid (als er geen wind of zon is), de kosten, een toenemende CO₂-uitstoot (Energiewende paradox), de schade aan de directe leefomgeving en met dit alles ook het draagvlak voor bij voor de Energiewende bij de bevolking. De Energiewende in Duitsland heeft, via de een geïntegreerde stroommarkt tussen Duitsland en Nederland, ook effecten op Nederland.

Gesproken wordt over het Nederlands-Duitse belastingverdrag dat binnenkort in de Kamer voor ligt en op sociaal terrein consequenties kan hebben voor grensbewoners. Het Nederlandse bilaterale beleid richt zich niet alleen op de samenwerking in de grensregio's en de economische relatie, maar ook nadrukkelijk op de zuidelijke Länder. Een goede inhoudelijke voorbereiding is van belang, en een combinatie van handelsmissies met het politieke niveau is effectief. Het Nederlandse Koningshuis kan veel deuren openen in Duitsland.

Op de ochtend van de tweede dag van het werkbezoek vond een ontbijtgesprek plaats met vertegenwoordigers van drie politieke stichtingen (Konrad Adenauerstiftung; Friedrich Eberstiftung, Friedrich Naumann Stiftung). Deze denktanks vormen traditioneel een belangrijke plaats voor «politischer Ausbildung» en hebben een wereldwijd netwerk van kantoren die een schat aan inzicht en expertise bieden en waar het Duitse beleid en mondiale ontwikkelingen kunnen worden besproken met geestverwanten. Onder meer werd gesproken over de maatschappelijke weerstand tegen TTIP vanuit de rechtsstatelijke traditie van de Duitsers: het feit dat NGOs de onderhandelingen te weinig transparant vinden; ISDS en de rol van grote bedrijven.

In de Bondsdag hebben vier partijen zitting, vanwege de kiesdrempel. Buitenparlementair tot op dit moment is de opkomst van de Alternative für Deutschland, met een eurokritische en op migratiethema's gerichte agenda. Belangrijk zal zijn te bezien hoe deze partij zich intern ontwikkelt. Tijdens de ontmoeting van de delegatie met een groep collega-parlementariërs van de commissie Europese Zaken in de Bondsdag werd het wederzijdse belang van uitwisseling en samenwerking benadrukt. Van de commissie Europese Zaken, die 34 woordvoerders telt, zijn ook 15 van de 96 Duitse Europarlementariërs lid (zonder stemrecht). De wijze waarop Europese voorstellen in de Bundestag worden behandeld is vergelijkbaar

met de horizontale organisatie van Europees beleid in de Tweede Kamer. Voorstellen die zich richten op een specifiek beleidsterrein worden in principe behandeld in de vakcommissies. De commissie voor Europese zaken is verantwoordelijk voor «horizontale» onderwerpen als het Europees Semester, het Meerjarig Financieel Kader, uitbreiding, institutionele zaken, rechtsstatelijkheid en interparlementaire samenwerking, waarbij in afstemming wordt samengewerkt met de vakcommissies. De ambtelijke EU-adviesafdeling van het Duitse parlement telt 64 personen, waaronder ook de Brusselse parlementaire vertegenwoordiging van de Bondsdag. Jaarlijks, binnenkort in december, vergadert de commissie in Brussel.

Aan de hand van het dossier Europees Openbaar Ministerie; waar de Tweede Kamer een rapporteur actief op heeft, werd tussen de parlementariërs besproken hoe parlementen door een actieve opstelling Europese concept-wetgeving kunnen beïnvloeden. Hierbij werd meermalen verwezen naar het rapport Voorop in Europa (Ahead in Europe, Tweede Kamer, 2013–2014, Kamernummer 2014D17459), dat bij de Duitse leden bekend was. Het huidige format van de interparlementaire conferentie van EU-woordvoerders (de COSAC), die vier maal per jaar bijeen komt in het parlement van het voorzittende land, kan volgens beide delegaties beter worden toegerust op de uitwisseling van *best practices*. Naast het formele conferentieprogramma kunnen ook dit soort bilaterale ontmoetingen, of informele parlementaire «clusters of interest», zoals de Tweede Kamer voornemens is begin 2015 te organiseren, een effectief platform zijn voor parlementaire contacten bieden.

Tijdens een lunch met een medewerker van het Duitse Ministerie van Financiën werd de stand van zaken in de Europese discussie over het Europees Semester, de lidstaatcontracten en Eurobonds besproken. Ook kwam de begrotingssituatie in Frankrijk aan de orde, evenals toekomstige uitbreiding van de eurozone. Net als in Nederland was ook het Duitse parlement nauw betrokken bij de besluitvorming in de Eurocrisis. In een gesprek met het Nederlandse bedrijfsleven kwam het klimaat voor starters aan de orde. Per maand komen 1.000 jonge arbeidskrachten aan in Berlijn; een hub voor *startups* en momenteel de «coolest place on earth» voor de huidige generatie twintigers. De sociale omstandigheden zijn weliswaar niet ideaal (er zijn veel korte-termijn contracten, sociale ongelijkheid en lage lonen); maar het creatieve klimaat is enorm. Bedrijven die in Berlijn zijn ontwikkeld vinden nu hun weg naar Silicon Valley. Met twee Nederlandse *startups* (www.duitslandnieuws.nl en Iversity) en twee bedrijven (KLM en Tennen) besprak de delegatie het huidige investeringsklimaat en de uitdagingen. Uitdagend voor bedrijven met een lange staat van dienst zijn de razendsnel veranderende marktomstandigheden, mede in het licht van de noodzaak van langjarige investeringen in kwaliteit. Voor start-ups is het belangrijk om ook vervolfinanciering te krijgen en een duurzaam bedrijfsprofiel te ontwikkelen. Veel goede nieuwe initiatieven die vol enthousiasme worden begroet, halen het einde van het tweede jaar niet.

Met een ontmoeting met Nederlandse journalisten en kunstenaars in een creatief architectuurcentrum in een voormalige fabriekshal werd een intensief en inzichtelijk bezoek aan Berlijn afgesloten. De delegatie dankt de Nederlandse ambassade voor de goede voorbereiding en begeleiding van dit bezoek.

De voorzitter van de delegatie,
Knops

De griffier van de delegatie,
Van Keulen